

בצילא דשבטא

פירושים וביאורים מתורת רה"י הגאון רבי בצלאל טולידאנו שליט"א

בס"ד, גליון פרשת במדבר תשפ"ה ♦ 161

בדין מחצה לאהרן ומחצה לבניו

נתינת כסף הפדויים לאהרן ולבניו

והנה כתוב בפרשתנו, בדין נתינת כסף הפדויים (במדבר ג' מ"ח), 'ונתתה הכסף לאהרן ולבניו, ואיתא במדרש רבה (במדבר, פרשה ד' י"א), 'ויתן משה את כסף הפדויים וגו'', מלמד שלא נתן להם עד שנאמר לו מפי הקב"ה תן להם, 'כאשר צוה ה' את משה', נתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו, כשם שאמר לו הקב"ה 'ונתת הכסף לאהרן ולבניו' שקול אהרן כנגד בניו, ע"כ, והיינו שנצטוו משה רבינו ליתן את כסף הפדויים מחצה לאהרן ומחצה לבניו.

והנראה, דלולי הציווי - יתכן שכסף זה היה מגיע לקופת הקדש, שהרי הם פדו את עצמם כדי שלא יצטרכו לעבוד במשכן כמו הלויים, וכיון שלא היה לוי כנגדם, לכך פדו עצמם, והיו המעות לצרכי המשכן, ולא היה מגיע כלל לשבט הכהונה, ובא הקב"ה וציוה את משה, דכמו שהלויים ניתנו לאהרן ולבניו, כך כסף הפדויים נתון לאהרן ולבניו, כך משמעות לשון המדרש, דהיה כאן ציווי מיוחד ליתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו.

ויעיין בדברי הרמב"ן (ג' מ"ה) שכתב וז"ל, הנה הבכורים נתקדשו להיות לשם מעט שצויה (שמות י"ג ב') 'קדש לי כל בכור בבני ישראל באדם וגו'', והיו בכורים רבים בישראל, ולא נפדו עד הנה, שעדיין לא נאמר למי יהיה הפדיון, כי עתה הוא שנתקדשו הכהנים ועדיין לא נצטוו במתנות הכהונה, ועתה החליפם בלויים והם פדיונם, וציוה שיפדו הנותנים, ונתן הפדיון לאהרן ולבניו כאשר היא מצוה לדורות, עכ"ד.

ומבואר בדבריו, דעצם מעשה הפדיון היה כתמורה ללוי, והנותנים עשו פדיון ע"י כסף, ורק נתינת הפדיון לכהנים היתה הוראת שעה, כמו שנוהגת מצוה זו לדורות.

נתינת חמישה סלעים לעשרה כהנים

והנה איתא בגמרא בכורות (נא:), נתן חמישה סלעים לעשרה כהנים בבת אחת [שהניח לפני כולן חמישה סלעים והלך לו. רש"י] יצא. נתן בזה אחר זה [לכהן אחד. רש"י] יצא. ומבואר בדברי רש"י דאם נתן לשנים בזאח"ז מחצה לזה ומחצה לזה, לא יצא.

ויש להקשות, דהנה נתבאר שנצטוו משה רבינו לתת מחצה לאהרן ומחצה לבניו, וא"כ היה צריך לחלק את החמישה סלעים, ולתיתם מחצה לאהרן ומחצה לבניו, והיינו ליתן לשני כהנים בזאח"ז, וא"כ יש לתמוה, דהרי לדעת רש"י לא חשיב פדיון.

ויש ליישב, דשונה פדיון זה משאר פדיון בכור רגיל, דכאן פדיון הבכורות נעשה וחל ביד משה רבינו, ונתינת החמישה סלעים ע"י הבכור היתה בבת אחת למשה רבינו, ועי"ז נגמרה פדייתו, וכלשון

כהן גדול נוטל חלק בראש

הנה איתא בגמרא יומא (ז:): בדין חלוקת הקרבנות, כהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש. ת"ר, כיצד מקריב חלק בראש, אומר - עולה זו אני מקריב, מנחה זו אני מקריב. כיצד נוטל חלק בראש, אומר - חטאת זו אני אוכל, אשם זה אני אוכל, ונוטל חלה משתי הלחם של עצרת ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים, רבי אומר, לעולם חמש, שנאמר (ויקרא כ"ד ט') 'והיתה לאהרן ולבניו' - מחצה לאהרן ומחצה לבניו, ע"כ.

ומבואר בברייתא, דכהן גדול נוטל מחצה מלחם הפנים, ומשאר הקרבנות נוטל את כל הקרבן, וכן פסק הרמב"ם (תמו"ס פ"ג הי"ד) וז"ל, כהן גדול לעולם נוטל מכל משמר חצי חלות שזכה בהם, שנאמר 'והיתה לאהרן ולבניו' מחצה לאהרן ומחצה לבניו, ובמקו"א (מע"ה ק פ"י הי"ח) כתב וז"ל, וכהן גדול אוכל שלא בחלוקה, אלא נוטל כל מה שירצה, עכ"ל.

והיינו דדרשה זו דמחצה לאהרן ומחצה לבניו, נאמרה גבי לחם הפנים, וילפינן מינה לשתי הלחם של עצרת.

ובטעם הדבר, איתא בירושלמי דחלוק דינו של קרבן יחיד מקרבן ציבור, דבקרבת ציבור נוטל מחצה, אבל בקרבן יחיד רשאי ליטול את כולו, ולפי"ז בכבשי עצרת יוכל ליטול רק אחד מב' הכבשים.

ביאור הראב"ד בדרשת התו"כ

ויעיין בתורת כהנים (צו, פרשת ב' ה"ח), על הפסוק 'לאהרן ולבניו' - לאהרן תחילה ואח"כ לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת, אף בניו כהנים גדולים יאכלו שלא במחלוקת.

וכתב הראב"ד (שם) לבאר, לאהרן שלא בחלוקה ולבניו בחלוקה, דכתיב 'לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו', וכאן הוציא אהרן מכלל בניו לומר שלא בחלוקה, ונוטל כל מה שירצה, וביאר הראב"ד בטעם הדבר, דלאו אורח ארעא למיהב ליה פלגא דמנחה או דחטאת, אבל דבר הראוי לחלוקה כמו לחם הפנים או שתי הלחם - נוטל מחצה, עי"ש.

והנה כל דין זה נאמר גבי חלוקת הקרבנות 'לכל בני אהרן תהיה איש, דלהראב"ד אהרן הכהן לא היה משתתף בחלוקת הקרבנות כלל, אלא היה נוטל בלא חלוקה, ולדעת הירושלמי, בקרבן יחיד נוטל בלא חלוקה, אבל בקרבן ציבור נוטל מחצה.

אכן, בדבר שהבעלים נותנים לכל כהן שירצה ואפילו בגבולין, ולא נאמר בו הדין ד'לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו', ודאי שלא שייך בו הדין דמחצה לאהרן ומחצה לבניו, ופשוט.

הפסוק 'כסף הפדויים', דאף קודם נתינתו נחשב פדיון, אלא שנצטווה משה רבינו לתת הכסף - אחר שחל הפדיון - לאהרן ולבניו, וא"כ לא קשיא מידי על רש"י (וע"ע בדברי המשך חכמה שם).

אמנם יעויין בדברי הרמב"ם (בכורים פ"א ה"ז) שכתב, נתן ה' סלעים לעשרה כהנים, בין בבת אחת בין בזה אחר זה יצא, עכ"ד, והיינו שאפילו אם נתן לשני כהנים בזאח"ז יצא.

ולהנ"ל אפשר"ל דסבירא ליה להרמב"ם דמשה רבינו היה שליח לפדותו ע"י אהרן ובניו, ולכך נקט דאף הנותן מחצה לכהן אחד ומחצה לכהן אחר בזאח"ז, יצא.

נתינת פדיון לבת כהן

עוד כתב הרמב"ם (שם. פ"א ה"י) וז"ל, וכן פדיון הבן לזכרי כהונה, שכן נאמר בו 'ונתתה הכסף לאהרן ולבניו', ופטר חמור לזכרי כהונה,

שדין הבכורות כולן שוה לזכרים ולא לנקבות, עכ"ל.

המתבאר מכך דסבר הרמב"ם, דהציווי בפרשתנו הינו כשאר פדיון בכור רגיל, והיות וכתוב 'ונתתה לאהרן ובניו' - אף לדורות יש ליתנו לזכרי כהונה ולא לנקבות.

אמנם עפ"מ שביארנו, דבציווי הנאמר בפרשתנו נפדו הבכורות כנגד הלויים, והבכור פדה עצמו במקום הלוי שלא היה נגדו, והוא דין פדיון מיוחד ואי"ז כשאר פדיון הניתן לכהנים מדין מתנות כהונה, א"כ אין ללמוד מכך דפדיון ניתן רק לזכרי כהונה ולא לנקבות.

ויעויין בתוס' פסחים (מט: ד"ה אמר) שכתבו, דאפשר לתת פדיון אף לבת כהן שנשאת לישראל, יעו"ש. ולפי מה שביארנו בדעת רש"י, דאין זה פדיון בכור הרגיל, אלא פדיון שהוצרכו לשעתו, שפיר דמי.

סביב לאוהל מועד יחנו

וא"כ כ"ש בדורנו המלא בנסיונות ותעתועים, דרך ע"י שנמצאים תדיר סביב לאוהל מועד, ניתן להמשיך לעסוק בתורה.

והנה כתב הרמב"ן (ויקרא כ"ה כ"ג) בטעם הדבר ש'הארץ לא תמכר לצמיתות', דהוא כדי שיִדעו המוכר והלוקח שאין הקנין לצמיתות, כי הארץ אינה שייכת להם, וכל המכירה שהם עושים היא רק עד היובל.

וכתב וז"ל, והטעם ללאו הזה, כי בידוע בדעות בני אדם, שאם יעשו ממכרם מתחילה במספר שנים עד היובל, יקל בעיניהם הענין, ואם יקנה לחלוטין תקשה עליו החזרה [ביובל] מאוד, עכ"ד.

והנה הדין הוא, שאם מכר לצמיתות לא חלה המכירה, ואינו לוקה על לאו זה, ולמרות שאפילו במקרה שלא הועילו מעשיו לוקה, אבל כאן זה נחשב כלאו שאין בו מעשה, כיון שכל האיסור למכור לצמיתות הינו כדי להקל על הנסיון בקיום מצות היובל, ואם מכר לצמיתות, גרם שעו"ז יהיה קשה לו לקיים את מצות היובל בשעתו, ולא היקל על עצמו את העמידה בנסיון.

וזוה ענין 'סביב לאוהל מועד יחנו', שיש לאדם לזכור את מטרת בואו לעולם, ולעשות את מה שיקרבהו למטרה זו ולא להיפך, ולכן כתב רבינו יונה, שכבר בתקופתו ויתרו על המלאכה כדי לקנות את החכמה בשלמות.

עובדא הוי במרן הגרי"ז שהיה לו מחותן 'בעל הבית', שהיה עוסק בייצור צבעים לסיווד. שאלו על כך את מרן הגרי"ז כיצד השתדך עמו, השיב להם הגרי"ז, בעל הבית כזה שעובד מספר שעות מצומצם, ומיד לאחר מכן משקיע את כוחו בבית המדרש, בין שמונה לעשר שעות כל יום, ראוי להשתדך עמו.

נעמיד לנגד עינינו את מטרת חיינו, ונהיה סביב לתורה הקדושה, וכאשר 'בכל דרכיך דעה', נזכה ל'והוא יישר אורחותיך'.

כתב המסילת ישרים בתחילת ספרו (פרק א'), 'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו'.

והנה, השראת השכינה בעם ישראל היתה ע"י סידור כל שבט, דגלו וצורת עבודתו, והיה זה כדי שכל חייהם יזכרו שהם סביב לאוהל מועד, והעמל בדבר זה הוא כל החיים, לדעת מה מרחיק ומה מקרב את האדם למרכז החיים, שזה 'סביב לאוהל מועד יחנו'.

וכתוב במשנה באבות (פ"ב מ"ב), 'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עוון'. ויעויין בדרשות רבינו יונה בפרשתנו, שכתב וז"ל, שבשעה שלא יעסוק בתורה מחמת דחליש מגירסיה, יעסוק במלאכה, ע"כ.

והיינו דעיקר כוחו ומוחו של אדם יהיה לעסוק בתורה, וכאשר לא יהיה לו כח להתייגע בתורה יעסוק במלאכה, כדי שתהיה פרנסתו מצויה לו ויוכל להמשיך לעסוק בתורה בכל כוחו.

ובהמשך דבריו, כתב וז"ל, 'ומחמת היות הלבבות בזמננו [דיבר על דורו, ומה נענה אנן אבתריה] קצרות מלהשיג שום חכמה בשלמותה, וצריך כל היום וכל הלילה, בענין שלא יוכל המתעסק בתורה לעסוק במלאכה, שאם יעסוק בה [במלאכה] יתבטל בה לגמרי, ואפילו יקבע שעות לעצמו, לא ימצא את לבו שיקבל בשעות ההם מה שיצטרך אליו מן החכמה'.

ולכן נהגו הקהילות מימי הגאונים ז"ל, כיון שבטלו מתנות כהונה שהיו גורמים שיהיו הכהנים מחזיקים בתורת ה', לתת מנה לכל מחזיק בתורה כדי שלא יצטרכו לעסוק במלאכה אחרת, כי בימי קדם היו הלבבות רחבות לקבל החכמה, והיה מספיק להם מעט זמן, ולכן שיבח שלמה המלך את המלאכה, יעו"ש.

